

با نمایندگان مردم در مجلس دهم ۶. آشنایی با صنعت پتروشیمی

معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی
دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن

کد موضوعی: ۳۱۰
شماره مسلسل: ۱۴۸۱۶
خردادماه ۱۳۹۵

به نام خدا

فهرست مطالب

۱. چکیده..... ۱
۲. مقدمه..... ۲
۱. صنعت پتروشیمی و اجزای آن..... ۲
۲. محصولات و خوراک عمده صنعت پتروشیمی کشور..... ۴
۳. مناطق پتروشیمی در ایران..... ۶
۴. نگاهی بر وضعیت صنعت پتروشیمی کشور و برنامه‌های توسعه آن..... ۸
۵. وضعیت تولید و بازرگانی صنعت پتروشیمی کشور..... ۱۱
۶. جایگاه صنعت پتروشیمی کشور در خاورمیانه و جهان..... ۱۲
۷. جایگاه صنعت پتروشیمی کشور در صادرات غیرنفتی و صنعتی کشور..... ۱۳
۸. وضعیت خصوصی‌سازی در صنعت پتروشیمی..... ۱۴
۹. عناوین برخی از قوانین و اسناد بالادستی کشور مرتبط با صنعت پتروشیمی کشور..... ۱۵
۱۹. منابع و مأخذ..... ۱۹

با نمایندگان مردم در مجلس دهم ۶. آشنایی با صنعت پتروشیمی

چکیده

صنعت پتروشیمی کشور شامل سه بخش عمده صنایع بالادستی، میانی و پایین دستی تکمیلی است که با حرکت در طول این زنجیره مزایای این صنعت استراتژیک از جمله اشتغالزایی، ارزش افزوده، توسعه تکنولوژی، تنوع بخشی به محصولات افزایش می یابد. براساس آمار سال ۱۳۹۳، حدود ۵۰ مجتمع پتروشیمی در کشور فعال بودند که میزان تولید آنها ۴۴/۴ میلیون تن بوده است.

نتایج این گزارش نشان می دهد که تاکنون اقدامات مثبت و مفیدی در توسعه صنعت پتروشیمی کشور صورت گرفته، به طوری که سهم صادرات پتروشیمی در صادرات صنعتی کشور در سال های اخیر بیش از ۴۰ درصد بوده است. در سال ۱۳۹۳ نزدیک به ۱۶ میلیون تن انواع این محصولات صادر شده است.

در قوانین و اسناد بالادستی کشور صنعت پتروشیمی از جایگاه ویژه ای برخوردار است و باید تلاش شود اهداف این اسناد و قوانین از طریق توسعه صنایع پایین دستی تکمیلی، انتخاب طرح های مناسب و مکانیابی درست، تدوین و تصویب استراتژی توسعه صنعتی پتروشیمی کشور و... تحقق یابد.

مقدمه

مدیریت کلان ذخایر نفت و گاز و زنجیره ارزش آن، در کشورهای صاحب این ذخایر همواره یکی از دغدغه‌های برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیران بوده است. صنعت پتروشیمی در کنار سایر صنایع از جمله صنعت پالایشگاهی کشور و نیروگاه‌ها، نقش بسزایی در تبدیل محصولات هیدروکربوری به محصولات با ارزش افزوده بیشتر دارد. در این گزارش تلاش شده است تا به اختصار مطالبی به منظور آشنایی با این صنعت و وضعیت موجود آن در کشور ارائه شود.

۱. صنعت پتروشیمی و اجزای آن

صنعت پتروشیمی به آن دسته از صنایعی اطلاق می‌شود که در آنها هیدروکربورهای نفت یا گاز طبیعی از طریق تغییر شکل یا فعل و انفعالات شیمیایی به محصولات جدیدی تبدیل می‌شوند. محصولات تولیدی پتروشیمی در اکثر واحدهای صنعتی از قبیل صنایع شیمیایی، برق، الکترونیک، نساجی، پزشکی، خودروسازی، لوازم خانگی، غذایی و غیره مورد استفاده قرار می‌گیرد. در یک دسته‌بندی کلی می‌توان فرآیند تولید محصولات پتروشیمی را زنجیره‌ای از اجزای زیر معرفی کرد که هرچه سمت و سوی حرکت در طول این زنجیره به سمت حلقه‌های تکمیلی باشد، مزایای بسیاری از جمله ارزش افزوده بیشتر، اشتغالزایی، توسعه تکنولوژی و تنوع‌پذیری محصولات را برای کشور به ارمغان می‌آورد.

۱-۱. صنایع پایه (بالادستی)

جزء اول شامل صنایع پایه (صنایع بالادستی پتروشیمی) است. خوراک محصولات تولید شده در این زنجیره به طور مستقیم از محصولات هیدروکربوری نفت یا گاز طبیعی تأمین می‌شود. از جمله محصولات تولید شده در این گروه می‌توان به محصولات شیمیایی از جمله متانول، اتیلن، پروپیلن، اوره و آمونیاک، آروماتیک‌ها و... اشاره کرد.

۱-۲. صنایع میانی

جزء دوم را صنایع میانی تشکیل می‌دهند. این صنایع خوراک خود را از محصولات تولید شده در صنایع پایه (جزء اول) تأمین و انواع پلیمرها از قبیل پلی‌اتیلن، پلی‌پروپیلن، پی.وی.سی، محصولات شیمیایی میانی متعدد از جمله اسید استیک، ام.تی.بی.ای (اکتان افزا) و بسیاری محصولات دیگر تولید می‌کنند.

۱-۳. صنایع تکمیلی

صنایع تکمیلی پتروشیمی صنایعی هستند که مواد اولیه خود را عمدتاً از صنایع میانی تأمین می‌کنند و در اغلب موارد محصول تولیدی خود را به صنایع مصرفی و مصرف‌کننده نهایی تحویل می‌دهند. صنایع لاستیک و پلاستیک، شوینده‌ها، رنگ و رزین، در این گروه قرار می‌گیرند.

۴-۱. صنایع جانبی

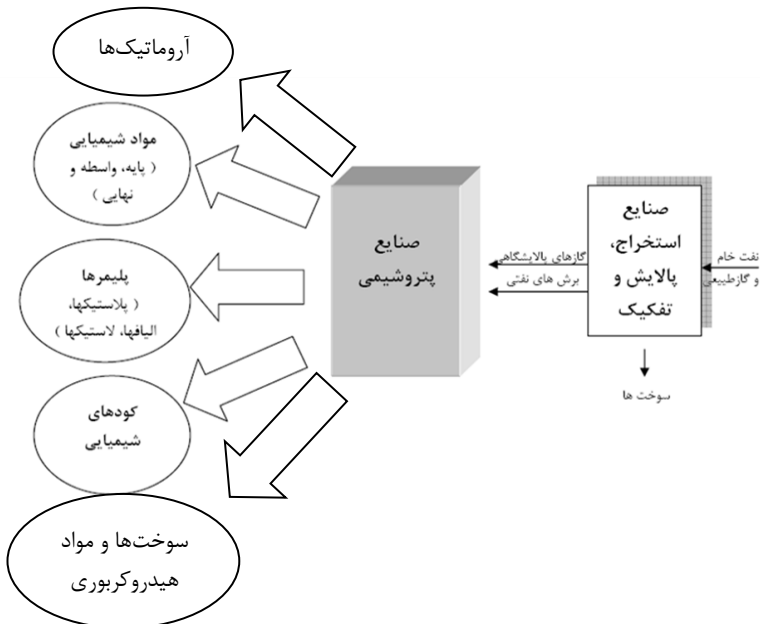
صنایع تأمین‌کننده قطعات و ماشین‌آلات و صنایع ارائه‌دهنده خدمات فنی و مهندسی مورد نیاز صنعت پتروشیمی را شامل می‌شود.

۲. محصولات و خوراک عمده صنعت پتروشیمی کشور

۲-۱. محصولات پتروشیمی

در شکل ۱ تصویری کلی از فرآیند تبدیل محصولات هیدروکربوری به محصولات پتروشیمی نشان داده شده است.

شکل ۱. فرآیند تبدیل محصولات هیدروکربوری به محصولات پتروشیمی

همان‌طور که در شکل ۱ نشان داده شد محصولات پتروشیمی به پنج گروه اصلی پلیمرها، محصولات شیمیایی، آروماتیک‌ها، سوخت‌ها و مواد هیدروکربوری، کودها و سموم، قابل طبقه‌بندی هستند.^۱

در جدول ۱ وضعیت موجود و آتی محصولات عمده صنعت پتروشیمی کشور ارائه شده است.

جدول ۱. وضعیت موجود و آتی محصولات عمده پتروشیمی کشور پس از بهره‌برداری از طرح‌های برنامه پنجم توسعه پتروشیمی کشور

(میلیون تن)

نام محصول	ظرفیت تولید تا پایان سال ۱۳۹۳	ظرفیت تولید پس از بهره‌برداری از کل طرح‌های برنامه پنجم
متانول	۵/۰۴	۲۴/۲
اوره	۴/۴	۱۵/۱۹
آمونیاک	۳/۸۵	۱۱/۳
اتیلن	۶/۳	۱۲/۹
پروپیلن	۰/۹۰۷	۲/۴۹
مواد پلیمری	۶/۹	۱۳
آروماتیک‌ها (بنزن و پارازایلین)	۲/۲۸	۳/۱۹
جمع کل	۵۷/۱	۱۲۱/۴

مأخذ: شرکت ملی صنایع پتروشیمی، دفتر برنامه‌ریزی و توسعه شرکت ملی صنایع پتروشیمی، ۱۳۹۴.

۱. برای اطلاع بیشتر به گزارش «آشنایی با صنعت پتروشیمی» شماره مسلسل ۱۲۶۹۸ مورخ آذرماه سال ۱۳۹۱ مراجعه شود.

۲-۲. خوراک

مایعات و میعانات گازی، گاز ترش، گاز طبیعی، گاز غنی، نفتا و اتان از جمله محصولات هیدروکربوری است که به‌عنوان خوراک در صنعت پتروشیمی مورد استفاده قرار می‌گیرد.

در جدول ۲ میزان مصرف محصولات هیدروکربوری در صنعت پتروشیمی کشور در سال ۱۳۹۲ ارائه شده است.

جدول ۲. خوراک مصرفی در مجتمع‌های پتروشیمی در سال ۱۳۹۲

پروپان	اتان	میعانات گازی	مایعات گازی	گاز طبیعی		گاز مایع	هیدروژن	مازوت	نفت سفید	پلاتفرمیت	پنتان	نفتا
				سوخت	خوراک							
هزار تن				میلیون مترمکعب				هزار مترمکعب				
۵۲/۶	۲۶۵۰/۹	۵۷۸۷/۵	۲۴۱۲/۳	۸۷۷۵/۴	۱۰۷۲۵/۳	-	۰/۴	-	۵۴۹/۸	۹۹/۳	۵۶/۶	۲۷۷۴/۷

مأخذ: ترازنامه انرژی سال ۱۳۹۲، وزارت نیرو، ۱۳۹۴.

۳. مناطق پتروشیمی در ایران

مناطق که مجتمع‌های پتروشیمی در آنها احداث شده است را می‌توان به سه گروه عمده به شرح زیر تقسیم‌بندی کرد:

- (الف) منطقه ویژه اقتصادی پتروشیمی ماهشهر،
- (ب) منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس (عسلویه)،
- (ج) سایر مناطق.

۱-۳. منطقه ویژه اقتصادی پتروشیمی ماهشهر

منطقه ویژه اقتصادی پتروشیمی ماهشهر در شهرستان ماهشهر در بخش بندر امام خمینی (ره) قرار دارد. در حال حاضر در این منطقه ۲۰ مجتمع پتروشیمی از جمله مجتمع پتروشیمی اروند، امیرکبیر، بندر امام، بوعلی سینا، خوزستان، رازی، فن‌آوران، لاله، مارون، غدیر، شهید تندگویان، کارون و... فعال هستند.

۲-۳. منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس

منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس در شرق استان بوشهر در حاشیه خلیج فارس (منطقه عسلویه) واقع شده است. در حال حاضر ۱۴ مجتمع در این منطقه بهره‌برداری می‌شود.

۳-۳. سایر مناطق

علاوه بر دو قطب موجود پتروشیمی کشور (عسلویه و ماهشهر)، تعداد ۱۶ مجتمع پتروشیمی کشور در اقصی نقاط کشور از جمله اراک، ارومیه، اصفهان، ایلام، کرمانشاه، تبریز، خارک، خراسان، شیراز، آبادان و... در حال تولید هستند.

در جدول ۳ ظرفیت اسمی و میزان تولید مجتمع‌های پتروشیمی در مناطق مختلف و سهم آنها ارائه شده است.

جدول ۳. ظرفیت اسمی و میزان تولید محصولات پتروشیمی و سهم مناطق مختلف پتروشیمی

کشور در سال ۱۳۹۳

نام منطقه	تعداد واحدها	میزان ظرفیت اسمی (میلیون تن)	میزان عملکرد تولید (میلیون تن)	سهم از کل تولید (درصد)
منطقه ویژه اقتصادی پتروشیمی ماهشهر	۲۰	۲۵/۳	۱۸	۴۰
منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس (عسلویه)	۱۴	۲۳/۲	۱۸/۶	۴۲
سایر مناطق	۱۶	۸/۶	۷/۸	۱۸
جمع کل	۵۰	۵۷/۱	۴۴/۴	۱۰۰

مأخذ: شرکت ملی صنایع پتروشیمی.

۴. نگاهی بر وضعیت صنعت پتروشیمی کشور و برنامه‌های توسعه آن

شرکت ملی صنایع پتروشیمی به نمایندگی از وزارت نفت به‌عنوان سیاستگذار و متولی امور مربوط به صنعت پتروشیمی کشور است. بعد از واگذاری شرکت‌های تابعه و به موجب قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه و سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم قانون اساسی، شرکت ملی صنایع پتروشیمی در حکم سازمان توسعه‌ای است که نحوه مشارکت آن در اجرای طرح‌های توسعه‌ای در قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه و اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم قانون اساسی شرح داده شده است. به‌موجب این قانون سازمان‌های توسعه‌ای مصوب دولت پس از فراخوان عمومی از سوی وزارتخانه یا شرکت مادر تخصصی ذیربط و احراز عدم تمایل بخش‌های غیردولتی برای سرمایه‌گذاری بدون مشارکت دولت در طرح‌های اقتصادی موضوع فعالیت‌های گروه یک ماده (۲) این قانون در مناطق کمتر توسعه‌یافته می‌توانند به هر میزان اقدام به سرمایه‌گذاری مشترک با بخش‌های غیردولتی نمایند. همچنین این

سازمان‌ها می‌توانند تا سقف ۴۹ درصد با بخش‌های غیردولتی به صورت مشترک در حوزه‌های نوین با فناوری پیشرفته سرمایه‌گذاری نمایند.

البته سهام یا سهم‌القدر ناشی از این مشارکت‌ها باید ظرف حداکثر سه سال پس از بهره‌برداری با رعایت مقررات واگذار گردد.

لذا با توجه به مسئولیت شرکت ملی صنایع پتروشیمی، این شرکت با هدف توسعه صنعت پتروشیمی کشور تاکنون پنج برنامه (بعد از پیروزی انقلاب) مشمول طرح‌هایی که باید اجرا شود و الزامات اجرایی آنها از جمله میزان خوراک مورد نیاز و سایر مشخصات را تدوین و عملیاتی کرده است.

۴-۱. برنامه‌های اول و دوم توسعه صنعت پتروشیمی کشور

فعالیت عمده شرکت ملی صنایع پتروشیمی در برنامه اول بازسازی واحدهای صدمه‌دیده طی جنگ تحمیلی، انجام طرح‌ها و گسترش ظرفیت بود. برنامه دوم صنعت پتروشیمی امتداد برنامه اول بود و در این برنامه فازهای باقیمانده طرح‌های تکمیلی برنامه اول به پایان رسید و طرح‌های جدید آغاز شد که اغلب آنها در طول سال‌های برنامه سوم به نتیجه رسیدند. در نتیجه فعالیت‌های انجام شده در پایان برنامه دوم ظرفیت محصولات پتروشیمی در کشور به ۱۴ میلیون تن رسید.

۴-۲. برنامه سوم توسعه صنعت پتروشیمی کشور

برنامه سوم از جهت حجم عملیات اجرایی و افتتاح پروژه‌های پتروشیمی نسبت به سال‌های گذشته این صنعت نقطه عطفی محسوب می‌شد و سرآغاز مرحله جدیدی در این صنعت بود.

تحول اساسی که در برنامه سوم رخ داد، ایجاد امکان استفاده از گاز طبیعی مخزن عظیم گازی پارس جنوبی به‌عنوان خوراک محصولات پتروشیمی بود. برای این منظور، منطقه ویژه اقتصادی پارس در منطقه عسلویه استان بوشهر ایجاد شد.

۳-۴. برنامه چهارم توسعه صنعت پتروشیمی کشور

طرح‌های برنامه پنج‌ساله چهارم صنایع پتروشیمی شامل ۳۰ طرح به ظرفیت حدود ۲۰ میلیون تن بوده است. با بهره‌برداری از طرح‌های باقیمانده برنامه‌های دوم و سوم و بهره‌برداری از تعدادی از طرح‌های برنامه چهارم ظرفیت ایجاد شده طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۸ حدود ۳۲ میلیون تن شد.

۴-۴. برنامه پنجم توسعه صنعت پتروشیمی کشور

براساس آخرین ویرایش برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه صنعت پتروشیمی کشور (۱۳۹۰-۱۳۹۴)، ۵۶ طرح در برنامه پنجم توسعه صنعت پتروشیمی به ظرفیت بیش از ۵۳ میلیون تن تعریف شده است که به انضمام ۱۱ طرح باقیمانده از برنامه چهارم توسعه در مجموع ۶۷ طرح با اولویت‌های اول، دوم و سوم تعیین شده بود. مشخصات طرح‌های در دست اجرای صنعت پتروشیمی در مهرماه سال ۱۳۹۴ در قالب جدول ۴ گزارش شده است.

جدول ۴. مشخصات طرح‌های در دست اجرای صنعت پتروشیمی

تعداد	۶۷ طرح
ظرفیت اسمی	۶۰ میلیون تن در سال
مقدار قابل فروش	۴۸/۶ میلیون تن در سال
سرمایه‌گذاری کل	۴۰ میلیارد دلار
سرمایه‌گذاری انجام شده تاکنون	۷ میلیارد دلار

مأخذ: همان.

لازم به توضیح است که به‌دلیل شرایط خاص کشور و وجود تحریم‌ها، اجرای اکثر طرح‌های توسعه‌ای برنامه پنجم با تأخیر همراه بوده است.

۵. وضعیت تولید و بازرگانی صنعت پتروشیمی کشور

صنعت پتروشیمی بیش از نیم قرن در کشور سابقه دارد و با اجرای طرح‌های توسعه‌ای برنامه‌های مذکور، هم‌اکنون ظرفیت تولید به بیش از ۵۷ میلیون تن رسیده است. در جدول ۵ شاخص‌های کمی مرتبط با صنعت پتروشیمی کشور طی سال‌های ۱۳۹۰ تا پایان سال ۱۳۹۳ ارائه شده است.

جدول ۵. مقدار تولید، فروش داخلی و صادرات محصولات پتروشیمی

کشور طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۳

شرح	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳
عملکرد تولید (میلیون تن)	۴۲/۷	۴۱/۰۶	۴۰/۶	۴۴/۴
مقدار فروش داخلی (میلیون تن)	۱۱/۸۶	۱۳/۲۷	۱۴/۵	۱۶/۳
ارزش فروش داخلی (هزار میلیارد ریال)	۱۱۱/۲	۱۷۴/۷	۳۱۴	۳۳۳/۵
مقدار صادرات (میلیون تن)	۱۸/۲	۱۵/۸	۱۲/۸	۱۵/۹
ارزش صادرات (میلیارد دلار)	۱۴/۷	۱۲/۱	۹/۹	۱۰/۳

مأخذ: همان.

در سال ۱۳۹۳، بیش از ۴۴ میلیون تن محصول پتروشیمی تولید شده است که این مقدار حدود ۷۸ درصد ظرفیت اسمی ایجاد شده در این صنعت بوده است (ظرفیت اسمی محصولات پتروشیمی در سال ۱۳۹۳ معادل ۵۷/۱ میلیون تن بوده است). این ارقام بدان معناست که با وجود سرمایه‌گذاری انجام شده، بیش از ۱۳ میلیون تن انواع محصولات پتروشیمی در کشور به دلایل کمبود خوراک، مشکلات تعمیراتی، اشکالات فرآیندی، بالا بودن موجودی و... تولید نشده است. بررسی وضعیت بازرگانی در صنعت پتروشیمی کشور در سال ۱۳۹۳ حاکی از آن است که در این سال ۱۶/۳ میلیون تن محصول پتروشیمی به ارزش ۳۳۳/۵ هزار میلیارد ریال در داخل کشور فروخته شده و حدود ۱۵/۹ میلیون تن محصول به ارزش ۱۰/۳ میلیارد دلار صادر (مابقی تولید به صورت مواد واسطه‌ای در تولید سایر محصولات مورد استفاده قرار گرفته است) و در مجموع ارزش کل فروش محصولات پتروشیمی کشور معادل ۲۲/۸ میلیارد دلار بوده است.

۶. جایگاه صنعت پتروشیمی کشور در خاورمیانه و جهان

مطابق برنامه‌های پیش‌بینی شده قبلی مقرر شده بود که تا پایان سال ۱۴۰۴ سهم ایران در تولید محصولات پتروشیمی خاورمیانه به ۳۴ درصد و نسبت به تولید محصولات پتروشیمی جهان به ۳/۶ درصد برسد. در جدول ۶ سهم تولیدات صنعت پتروشیمی کشور در خاورمیانه و جهان طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۹۳ ارائه شده است.

جدول ۶. سهم تولیدات صنعت پتروشیمی کشور در خاورمیانه و جهان طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۹۳ (درصد)

شرح	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳
سهم تولیدات صنعت پتروشیمی کشور در جهان	۲/۴	۲/۳۸	۲/۳۱	-	۲/۳
سهم تولیدات صنعت پتروشیمی کشور در خاورمیانه	۲۴/۵	۲۳/۳۵	۲۲/۳۴	-	۲۲/۲

مأخذ: همان.

همان‌طور که آمار جدول ۶ نشان می‌دهد سهم تولید محصولات پتروشیمی کشور در خاورمیانه و جهان طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۹۳ تغییر چندانی نداشته و حتی تا حدودی روند نزولی داشته است. به‌نظر می‌رسد افزایش تولید محصولات پتروشیمی در منطقه و کشور چین و از طرفی رشد ناچیز تولید محصولات پتروشیمی کشور طی سال‌های اخیر، تأخیر در اجرای پروژه‌های صنعت پتروشیمی، عدم توسعه صنایع میانی و تکمیل زنجیره ارزش از جمله دلایل این موضوع بوده است.

۷. جایگاه صنعت پتروشیمی کشور در صادرات غیرنفتی و صنعتی کشور

در جدول ۷ سهم ارزشی صادرات محصولات پتروشیمی در صادرات غیرنفتی و صنعتی کشور طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۹۳ ارائه شده است.

جدول ۷. سهم ارزشی صادرات محصولات پتروشیمی در صادرات غیرنفتی و صنعتی کشور طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۹۳

(درصد)

۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	شرح
۲۸/۱	۳۱/۵	۳۷/۲	۴۳/۴	۴۳/۹	درصد سهم صادرات پتروشیمی در صادرات غیرنفتی
۴۳	۴۶	۴۶/۵	۵۴/۲	۵۴/۲	درصد سهم صادرات پتروشیمی در صادرات صنعتی

مأخذ: همان.

همان‌طور که آمار جدول ۷ نشان می‌دهد سهم ارزشی صادرات پتروشیمی در صادرات غیرنفتی و صنعتی کشور طی سال‌های اخیر روند نزولی داشته است. یکی از دلایل کاهش این شاخص‌ها در سال‌های مورد بررسی کاهش صادرات محصولات پتروشیمی و قیمت آنها به دلیل شرایط خاص کشور و وجود تحریم بوده است.

۸. وضعیت خصوصی‌سازی در صنعت پتروشیمی

به موجب قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی شرکت‌های تابعه شرکت ملی صنایع پتروشیمی به بخش غیردولتی واگذار شد. براساس گزارش‌های موجود، عملکرد تراکمی واگذاری‌ها در صنعت پتروشیمی کشور از سال ۱۳۸۴ تا سال ۱۳۹۳ نشان از واگذاری ۶۵ شرکت به ارزش ۳۹۷,۱۷۵ میلیارد ریال دارد. در حال حاضر ۳ مجموعه شامل سازمان منطقه ویژه اقتصادی پتروشیمی، شرکت پژوهش و فناوری و طرح پتروشیمی دماوند با ۱۰۰ درصد مالکیت در شرکت ملی صنایع پتروشیمی باقی مانده‌اند. تاکنون حدود ۷۹ درصد از سهام هلدینگ صنایع پتروشیمی خلیج فارس شامل

۷ شرکت تولیدی، ۲ شرکت تأمین‌کننده یوتیلیتی و ۸ شرکت خدماتی و سرمایه‌گذاری با ظرفیت کل ۲۴/۵ میلیون تن (۴۱ درصد از کل ظرفیت نصب شده صنعت پتروشیمی) به بخش غیردولتی واگذار شده است و ۲۰/۸ درصد آن تحت مالکیت شرکت ملی صنایع پتروشیمی است.

علاوه بر طرح پتروشیمی دماوند شرکت ملی صنایع پتروشیمی در ۶ طرح دیگر با درصد مالکیت کمتر از ۲۰ درصد مشارکت دارد.

۹. عناوین برخی از قوانین و اسناد بالادستی کشور مرتبط با صنعت پتروشیمی کشور

۱. چشم‌انداز صنعت پتروشیمی در افق ۱۴۰۴
- هدف دستیابی به اولین تولیدکننده مواد و کالاهای پتروشیمی از لحاظ ارزش در منطقه است. در حال حاضر صنعت پتروشیمی ایران بعد از کشور عربستان در مقام دوم قرار دارد.
۲. بند «الف» سیاست‌های کلی انرژی دوره چشم‌انداز
۳. بند «۵» سیاست‌های کلی تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی
۴. بندهای «۱۰»، «۱۳» و «۱۵» سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی
۵. قانون برنامه پنجم توسعه مواد (۱۵۰) و (۱۵۶)
۶. قانون وظایف و اختیارات وزارت نفت
۷. قانون موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور
۸. تبصره جزء «۴» بند «الف» ماده (۱) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲)

نکات قابل تأمل در صنعت پتروشیمی کشور

بررسی قوانین و اسناد بالادستی کشور به‌ویژه سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی گویای این موضوع است که تکمیل زنجیره ارزش، تولید و فروش محصولات نهایی پتروشیمی از اهداف مشترک این قوانین و سیاست‌هاست.

بررسی وضعیت موجود صنعت پتروشیمی کشور که ماحصل تصمیمات و برنامه‌های اجرا شده در گذشته بوده، نشان می‌دهد که با وجود اقدامات مثبت انجام شده، هنوز اهداف مورد نظر در حد مطلوبی برآورد نشده است. همان‌طور که ذکر شد هدف نهایی قوانین و اسناد بالادستی کشور تکمیل زنجیره ارزش و تولید محصولات نهایی با ارزش افزوده بالاست. این درحالی است که در سال ۱۳۹۳، ارزش صادرات محصولات عمده پتروشیمی حدود ۹۴۴ دلار به‌ازای هر تن بوده است. درحالی که هر تن واردات محصولات پتروشیمی و مصنوعات آن به کشور ۲۸۲۳ دلار ارزش داشته است. (لازم به توضیح است که ارزش هر تن محصولات صادراتی (کل محصولات) حدود ۶۴۸ دلار بوده است). این آمار نشان می‌دهد که توسعه صنعت پتروشیمی در کشور به‌صورت نامتوازن شکل گرفته و توسعه صنایع میانی و پایین‌دست به موازات توسعه صنایع بالادست مورد توجه قرار نگرفته است.

این درحالی است که توسعه صرف صنایع بالادست علاوه بر ارزش افزوده کم، معایب دیگری از جمله موارد ذیل را دربر دارد:

- اشتغالزایی کم: درحال حاضر یکی از چالش‌های اساسی کشور بیکاری به خصوص بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی است، درحالی که ایجاد هر شغل در صنایع بالادست پتروشیمی به طور متوسط نزدیک به ۱ تا ۲ میلیارد تومان هزینه دربر دارد.

- نیاز به آب در حجم زیاد: یکی از بحران‌های پیش روی کشور کمبود آب است، از سویی تأمین آب مورد نیاز واحدهای پتروشیمی بعد از تأمین خوراک آنها یکی از ضروری‌ترین اقدامات ایجاد یک مجتمع پتروشیمی است، این در حالی است که در میان گروه فعالیتهای صنعتی، تولید مواد و محصولات شیمیایی بالاترین سهم مصرف آب را در سال ۱۳۹۰ به خود اختصاص داده است.

- آثار سوء زیست محیطی و نیاز به واردات تکنولوژی از دیگر ویژگی‌های صنایع بالادست پتروشیمی است. بنابراین با توجه به نکات ارائه شده می‌توان نتیجه گرفت که جهت‌گیری‌های اصلی و استراتژیک در صنعت پتروشیمی کشور باید حاوی نکات زیر باشد:

۱. توسعه صنایع میانی و تکمیلی پتروشیمی در کنار اجرای طرح‌های بالادست پتروشیمی باید در اولویت اول قرار گیرد. تدوین و تصویب استراتژی توسعه صنعت پتروشیمی کشور در این خصوص می‌تواند راهگشا باشد.

۲. انتخاب طرح‌های مناسب و مکانیابی درست آنها اهمیت ویژه‌ای دارد. احداث مجتمع‌های بالادستی پتروشیمی به دلایل نیاز فراوان به آب، دسترسی به آب‌های آزاد در جهت حمل و نقل ارزان و دسترسی به خوراک و مواد اولیه باید در کرانه‌های ساحلی (همچون خلیج فارس و دریای عمان) صورت گیرد.

۳. ارزیابی اقدامات گذشته نشان می‌دهد که احداث واحدهای پتروشیمی در استان‌های مختلف کشور لزوماً به تحرک بخشی تولید و محرومیت‌زدایی منجر نمی‌شود. برای نمونه خط لوله اتیلن غرب و مجتمع‌های وابسته به آن با هدف اشتغالزایی و فقرزدایی در استان‌های غربی کشور به اجرا در آمده است در حالی که نتایج موجود نشان می‌دهد که این

طرح با وجود صرف هزینه‌های هنگفت در تحقق اهداف خود موفق نبوده است.

۴. ضابطه قیمتگذاری خوراک واحدهای پتروشیمی و نحوه تسری تخفیف‌های خوراک به صنایع تکمیلی، در جزء «۴» بند «الف» ماده (۱) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) تصویب و آیین‌نامه آن توسط وزارتخانه‌های مرتبط تدوین و ابلاغ گردیده است. لکن از آنجایی که موضوع قیمت خوراک یکی از مباحث مهم در صنعت پتروشیمی کشور به‌شمار می‌رود به مقتضای شرایط، امکان اصلاح آن با هدف تأمین منافع کشور وجود دارد.^۱

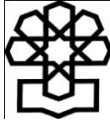
۵. شتابزدگی در واگذاری‌ها و عدم اجرای صحیح قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی، مشکلاتی از جمله واگذاری بخشی از سهام شرکت‌ها بابت رد دیون به بخش عمومی غیردولتی و عدم پایبندی آنها به اجرای طرح‌های توسعه‌ای شرکت‌های واگذار شده، از بین رفتن زنجیره ارزش و کم‌رنگ بودن نقش شرکت ملی صنایع پتروشیمی به‌عنوان سازمان توسعه‌ای و برند شناخته شده در تجارت جهانی را به همراه داشته است. لذا تبیین و تقویت رویکردهای شرکت ملی صنایع پتروشیمی در جهت تنظیم و تسهیل فعالیت در این صنعت به ویژه اجرای سیاست‌های حمایتی برای توسعه صنایع میانی و تکمیلی و تحقق اهداف قوانین و اسناد بالادستی کشور و در صدر آنها سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی بسیار حائز اهمیت است.

۱. برای اطلاع بیشتر به گزارش درباره برنامه ششم توسعه (۱۰) دورنمایی از صنعت پتروشیمی کشور با شماره مسلسل ۱۲۴۸۰ مورخ آبان‌ماه سال ۱۳۹۴ مراجعه شود.

منابع و مآخذ

۱. آمار دریافتی از شرکت ملی صنایع پتروشیمی، دفتر برنامه‌ریزی و توسعه، سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵.
۲. ترازنامه انرژی سال ۱۳۹۲، وزارت نیرو، ۱۳۹۴.
۳. سلیمی، محمدحسین و دیگران. صنایع پتروشیمی، مجموعه مطالعات راهبردی صنایع ایران، مرکز آموزش و تحقیقات صنعتی ایران، ۱۳۸۶.
۴. قانون برنامه پنجم توسعه کشور ۱۳۹۰-۱۳۹۴.
۵. گزارش مصرف آب در صنعت، دفتر آمار و فرآوری داده‌های وزارت صنعت، معدن و تجارت، ۱۳۹۱.
۶. قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲)، ۱۳۹۳.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۴۸۱۶

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: با نمایندگان مردم در مجلس دهم ۶. آشنایی با صنعت پتروشیمی

نام دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن (گروه صنعت)

تهیه و تدوین: فاطمه میرجلیلی

ناظران علمی: محمدرضا محمدخانی، هوشنگ محمدی، علی اصغر اژدری

متقاضی: معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی

ویراستار تخصصی: _____

ویراستار ادبی: _____

واژه‌های کلیدی:

۱. مجلس دهم

۲. پتروشیمی

تاریخ انتشار: ۱۳۹۵/۳/۱۹